

HUKUK TOPLUMU – HUKUK DEVLETİ

Muharrem BALCI

Toplum – Devlet İlişkisinde Aşamalar

Ülkemizde ve birçok dünya ülkesinde siyasilerin en çok kullandığı kavramlardan biri hukuk devletidir. Özellikle ülkemizde bu kavram ve olguya sıkça atıf yapılır. Bir şey ne kadar fazla isteniyor ise o kadar eksikliği var demektir. Mikrofonu eline alan siyasiler gerekli gereksiz Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğunu söylemeden geçemez. Aslında bir ülkenin hukuk devleti olup olmadığını öncelikle vatandaşları ve dünya kamuoyu değerlendirmelidir. Devleti bizzat yönetenler, devletin hukuk devleti olduğu yönünde ısrarlı vurgular yapıyorlarsa, vatandaşların bu tutum karşısında aksini söylemeye çalışması zordur ve sesler kısık çıkacaktır. Büyükler öyle diyorlarsa öyledir...

Esasen, işlerine geldiğinde toplumu birçok konuda referanduma götüren siyasiler, devletin hukuk devleti olup olmadığı konusunda toplumun fikrini sormayı akletmezler. Belki de akletmekten ziyade kerameti kendinden menkul hukuk ve yönetim anlayışları buna imkân tanımaz. Öyle ya, her konuda düşüncesi sorulan toplum güdülemez.

Bu tebliğimizde devletin ne olduğuna ve devlet felsefesine girmeyeceğiz. Bu başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bu çalışmamızda, yukarıda ifade ettiğimiz gibi dillere pelesenk olmuş hukuk devleti ve hukuk devletine giden yolu, yöntemi tartışacağız. Batı'dan mülhem hukuk devleti kavramı, bir çok siyasetçi ve pratisyen STK'lı dostlarımızca 'gereksiz bir efor', 'olmayan araştırma', 'Batı'lı bir kavram' gibi nitelermelere maruz kalmış, belki de bir çok hukukçu bu nedenle kavrama ve olguya uzak durmuş olabilirler. Bu Tebliğimizi ve diğer tüm düşünce ve yazılarımızı takip edenler de bilirler ki, adını hangi kişi veya düşünce sistemi koysa koymuş olsun, başka bir ad bulana kadar hukuk devleti kavramı ve olgusu ile eşitlik ilkesine uyan, devleti değil hukuku temel alan bir mahiyetten bahsetmiş oluyoruz. Bir başka deyişle, inanç umdelerimize uyan bir devletten bahsetmiş oluyoruz. Dolayısıyla liberal veya sosyalist, hangi örnekten bahsediyorsak, otoriter devlet, devlet aklının eleştirisi anlamında, onları kabul ettiğimiz anlamına gelmemek kaydıyla bahsediyoruz demektir. Buna, keyfiliği ve tahakkümü azaltma arzusunu da ekleyebiliriz:

"Hukuk devleti kavramı ve fikrinin gelişiminin gösterdiği en önemli husus, bu bağlamda anılan kurum ve ilkelerin, "müdahale"yi önlemekten çok, "keyfiliği" azaltmaya yönelik olduğudur. Bu ise hukuk devleti ilke ve kurumlarının "tahakkümsüzlüğü" gerçekleştirilmeye daha yakın ve elverişli olduğunu gösterir."

¹ Mithat SANCAR, *Hukuk Devletine Karşı Devlet Aklı*, <http://www.gelecek.gen.tr/sayi14/hukukdevletinekarshi.htm>
<http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/830.pdf> (Erişim 01.10.2018)

Ayrıca;

Yıllardır aksini gördüğümüz fakat beklentimizi diri tuttuğumuz hukuk devleti uzun zamandır gündemimizde olmasına rağmen, devlet konusunda içinden çıkılmaz nazariyeler yüzünden üzerine söz söylemek cesaretini neredeyse kaybetmiş bulunuyoruz. Bunda, içimizden çıkan siyasetçilerin yönetim zaaflarına yine kerameti kendinden menkul gerekçeleri eklemeleri, hep bir başka bahara ertelemeleri de neden olmuştur, diyebiliriz. Bir başka neden de, esasen Batı'lı bir kavram olarak Hukuk Devleti kavramının, Müslüman toplum ve çevrede ihtiyatla karşılanmasıdır. Yerine özgün bir kavram üretmediğimiz oluşumları² reddetme hakkını kendimizde nasıl gördüğümüz hususu bir yana, hukuk devletinden neyi kastettiğimizi de açıklamakta çoğu zaman zorluk çektiğimiz de bir vak'adır. Özlemleri, "Müslüman hukukçu bilinci" ile hukuk çalışmalarına nakşetmeyen, hukuku yaygınlaştırma mücadelesi vermeyen, bu harka lezzeti bilemeyenler için hukuk devleti batılı bir kavramdır ve bătıldır. Bize göre ise, insanların fitratındaki adalet idesinin, insanları hukuka, adalete yönlendirmesi ve bu uğurda kaderlerine koşması unutulduğundan, hukuk devleti bu insanlara hep yabancı kalacaktır. Hukuk Devletinden kastımızın, *lehine ve aleyhine olanları* bilen bir hukuk / fıkıh toplumunda üretilmiş, fitrata uygun ve fitrata yönelen/yönlendiren devlet olduğu tartışmasızdır.

Takdir edilir ki, her olay kendi münbit arazisi içinde ve doğal şartlarında değerlendirilmelidir. Hukuk devleti için de geçerlidir bu. Devletler toplumlar için vardır, toplumlar devletler için oluşturulmamıştır. O halde hukuk devletinden bahsedebilmek için hukuk devletini oluşturacak hukuk toplumuna ihtiyaç vardır.

Bilindiği gibi devletin oluşumu için bir toprak parçası (ülke), insan unsuru (toplum) ve irade gereklidir. Bunlardan biri olmadığında devletten bahsedemeyiz. Burada iradeyi sadece seçme hürriyeti olarak almak da yeterli olmayacaktır. Toplumun iradesinin tespiti bağlamında kamuoyu yoklamaları, referandumlar yapılsa da, *tek seçeneği işaretleme özgürlüğü* anlamında plebisit uygulamaları bu iradenin çoğu zaman gerçekçi olmadığını göstermektedir.^(*) Bir başka ifade ile toplum iradesi zaafa uğratılabilmektedir. Özellikle de yavaşma basın yoluyla toplumu gütmeye alışmış güçlü iktidarlar, toplum iradesini zaafa uğratmada basını araç olarak kullanılabilir.

Hukuk devleti söz konusu olunca, devleti kuracak iradenin (toplumun) bir hukuk toplumu olması gerekir. Hukuk toplumu, hukukun kılcal damarlara kadar yayıldığı, yaygınlaştırıldığı toplum yapısını ifade eder. Bir başka deyişle, en azından *hukuk güvenliğine* ulaşmış toplumu hukuk toplumu olarak da ifade edebiliriz.

---

² Sivil Toplum kavram ve olgusu gibi. M. BALCI

^(*) 2010 yılında yapılan referandum ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK'nın yapısının değiştirilmesi ve tabii ki yargı camiasının FETÖ'ye teslimin hatırlanmalıdır. M. BALCI

Hukuk toplumunun oluşabilmesi için de, hukukun yaygınlaştırılmış olmasını önemsiyoruz. O halde hukukun yaygınlaştırılması, hukuk bilgisinin asgari düzeyde bilindiği, yani hukuk bilgisinin topluma ulaştığı, insanların hak ve ödevlerini asgari düzeyde bilebildiği bir toplum yapısından bahsediyoruz. Çok eski olmayan bir fıkıh toplumu yapısına sahip olan geçmişimizde, *fıkıh, kişinin lehine ve aleyhine olanları bilmesi* anlamına geliyordu. Böyle bir topluma da bilgi toplumu adı veriyoruz. Lehine ve aleyhine olanları bilmesi, bu bilginin yaşama yansıması, kuvveden fiile ulaşması, bir *hukuk toplumu* yapısını işaretler.

Bilginin insanlara ve kılcal damarlara kadar ulaşabilmesi, sağlıklı iletişim mekanizmalarına sahip olmaktan geçiyor. Bu sağlıklı mekanizmaların başında da insanlar arası iletişim, sonra da teknolojiyi en üst seviyede kullanabilme özelliği gelir. Sağlıklı iletişim mekanizmalarıyla birbirini bilgilendiren topluma da iletişim toplumu diyebiliriz.

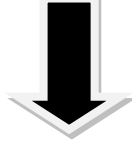
O halde bir sıralama yaparsak;

Hukuk Devletinin oluşumu için bir Hukuk Toplumu,

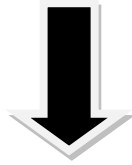
Hukuk Toplumunun oluşabilmesi için bir Bilgi Toplumu,

Bilgi Toplumunun oluşabilmesi için bir İletişim Toplumuna ihtiyacımız olacak demektir.

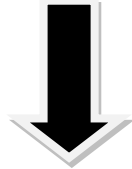
İLETİŞİM TOPLUMU

BİLGİ TOPLUMU

HUKUK TOPLUMU

HUKUK DEVLETİ

Şimdi bunları birbiriyle ilişkileri çerçevesinde ikiyeşerli olarak sırasıyla inceleyelim.

İletişim/Bilgi Toplumu

Bilgi toplumu konu edinildiğinde iki tür ilgiliden bahsetmek mümkündür.

- Birincisi, bilgi toplumu imkânlarını (teknolojik her türlü aracı) insanlarını fişlemek ve teknolojiyi hürriyetlerin kısıtlanmasında araç olarak kullanmak isteyen devlet aygıtı ve bu aygıttan haksız bir şekilde beslenenler;
- İkincisi, bilgi toplumunun imkânları olan teknolojiyi, hukukun kitlelere tanıtılması ve benimsetilmesi (hukukun yaygınlaştırılması) faaliyetinde kullananlar veya kullanması gerekenler.

‘İletişim toplumu’na ve ‘bilgi toplumu’na ulaşabilmek; “bilgiyi ve teknolojiyi, bireyin ve toplumun özgürlüklerini geliştirmede, mutlu ve yaradılış esprisine uygun bir yaşam tarzı elde edilmesinde araç kılabilmeyle” mümkün olacaktır. Aksi halde, bilgi ve teknoloji ve bunların bileşiminden oluşturulan kavramlar, kendi ellerimizle imal ettiğimiz zincirli ve tutsak bir yaşam için birer araç olacaktır.

Bilgi toplumu, bilginin en üst seviyede kitlelere ulaştırılabildiği bir toplum yapısını ifade eder. Yapılacak iş, yeni kuşağa –teknolojinin imkânlarını en üst düzeyde kullanabilecek genç insanlara– *uygun heyecan ve bilgi birikimi ve tarihi gerçekliğin ışığında bir gelecek tasavvuru* sunabilmektir. Bunun için de, önce genç kuşaklara bu nimetleri sunabilecek çağdaşımız olan ‘*olgun birikimi*’ uyararak başlamak gerekecektir.

Kendisine bu tecrübî birikim kazandırılmış günümüz kuşağının, özellikle hukuk adına 1980 öncesi ve sonrası yaşanan olumsuzluklardan ders alarak, her fırsatta aktarmaya çalıştığımız ‘hukuk mantığının’ olgunlaştırmasına ve berraklaştırmasına da yardımcı olunmalıdır.³ Derslerimizde *olgun birikimle genç enerjiyi buluşturmaktan* maksadımız budur. Bu olgunun adını *şefaaf zinciri* koymuştuk.⁴

Aynı şekilde, bu olumsuzluklara rağmen yoluna devam etmiş bir avuç insanın 1990’larla birlikte oluşturmaya çalıştığı sivil önceliklerin, sayısal ve keyfiyet itibarıyla artırılması, içinde bulunan yapıların aşılıp, geniş çevreleri kuşatacak fikri ve pratik sonuçlara ulaşılması gerekmektedir. Bu iş bu toplumda ve bu toplum için, toplumu iletişim/bilgi toplumu haline getirmek için yapılacaktır. Konunun tam da burasında yakın tarihimizde önemli bir olayla ilişki kurmak mümkündür. Toplumumuz 1980 Darbesi ve 28 Şubat (1997) postmodern darbesine karşı, az sayıda hak arama bilincine sahip genç aktivist ve kurumları dışında direniş gösterememiş, bir nevi teslimiyeti andıran suskunluk içinde kalmıştı. 1990’lardan itibaren ve özellikle AK Parti

³ M. BALCI, *Hukuk Mantığı, BİRİKİMLER –I-*
Ayrıca Bkz: *Hukuk Mantığı*, <http://www.muhammedbalci.com/yayinlar/tebligler/47.pdf>

⁴ M. BALCI, ZİNCİR KOYDUK ADINI, <http://www.muhammedbalci.com/siirler/mbalci/32.pdf>

iktidarının siyasi hâkimiyetinin perçinlenmesine (2002'den 2009'lara) kadar,⁵ MAZLUMDER, TÜKETİCİLER BİRLİĞİ ve benzeri birkaç kurumun gerçekleştirdiği *Haklarımız Seminerleri, Rapor ve benzeri yayınlar, kapalı salon programları ve açık hava mitingleriyle* insanımız bilgilendirilmiş, haklarını bilme ve kullanma konusunda uyarılmıştır. 15 Temmuz gecesi Cumhurbaşkanının çağrısından 1,5 saat önce meydanları, Boğaz Köprüsünü, Emniyet ve Belediye binalarını korumak için canını ortaya koyup mücadele ederek şehit ve gazi olanlar, işte bu hak arama bilinci çalışmalarına katılmış veya bu çalışmalardan etkilenmiş olan insanlardı. Bu insanlar evvelce yapıldığı gibi, devletin silahlarıyla halkı hizaya getirmek isteyenlere, bir başka ifade ile silah kimdeyse devlet odur anlayışı gereği devlet olduğunu iddia edenlere, yani devlete karşı direnmiş, evvelki darbelerdeki sessizliğini direnişe döndürmüşlerdir. Bir nevi bu kahraman insanlar devlete karşı mücadele vermişlerdir.⁶

Öte yandan, son yıllarda genç kuşağın gözleri önünde toplumun öncüleri olabilecek aydınların, özellikle fazlaca politize olmuş kesiminin, gençlerle ve kendi çocuklarıyla *'rögar edebiyatı'* ile iletişim kurmaya çalıştıklarını da üzülmeye görmekteyiz. Gençliklerinde vatan-millet için, dahası Allah rızası için yapıp ettiklerini, *"geçin onları, biz de çok yapmıştık ..."* gibi gevşeklik gösterileriyle, tarihi gerçeklikten bir gelecek tasavvuru çıkaramamış insanların basitliği. Bir nevi *bağırsak temizliği* olarak ifade edilebilecek bu tavır, geçmişle irtibatı koparmanın da ötesinde, toplumun hukuk toplumu olmasının önünde önemli bir engel olarak gelişmektedir. 15 Temmuz Direnişi, belki de bu yönüyle toplumun hukuk toplumu aşamasında bir rahmet gelişmesi olarak okunabilir.

Bir başka tehlike de, bu toplumun öncüleri olabilecek kişilerin, özellikle de siyasetçilerin ve fazlaca politize olmuş taraftarlarının, topluma *'ayrımçılık'* ve *'nefret'* dili / söylemi ile hitap etmeleridir. Hiç arzu edilmez ki, yakın bir gelecekte toplum kesimleri, hatta bireyleri arasında bir nefret dili yaygınlaşsın ve toplum iletişim toplumu yerine bir *'nefret toplumu'*na dönüşsün. Ancak maalesef nefret dilinin nefret ve ayrımcılık tohumlarını ektiğini gözlemlemekteyiz. Ceza hukukuna paralel olarak TCK'da nefret suçlarının müstakil başlık altında toplanamamasının altında yatan nedenlerden birinin de politikacıların ve aydınların *'nefret dili'*nden kurtulabilmeleri konusunda henüz kendilerini alıştıramadıkları ve umutlu olamadıklarıdır. Bu gelişme de iletişim toplumunun oluşmasının en önemli engeli olarak görülmelidir.

---

⁵ 2009 yılında dahi, yani AK Parti iktidarının 7. Yılında 28 Şubat Postmodern Darbe kurumu olarak Batı Çalışma Grubu teftiş ve caydırma faaliyetlerine devam ediyordu. 2009 yılının yazında Akademi İstanbul'un <https://www.akdemistanbul.com.tr/> teftişine Milli Eğitim Md. Teftiş Kurulu'ndan bir müfettiş, Vakıflar Genel Md.den bir müfettiş, Maliyeden ve Jandarma'dan birer görevli gelerek Batı Çalışma Grubu olarak Akademi'yi kapatmaya kalkmışlardı. Kurum Vekili olarak buna engel olmuş idik. M. BALCI

⁶ Burada, en büyük silahlı gücün devlet olduğunu, silahlı bir darbenin ancak ordunun içinde ve devlet olmuş bir güç tarafından yapılabileceğini, eğitim-sağlık-emniyet ve yargının eline verildiği gücün devlet olarak vasıflanabileceğini, bu nedenle bu erkleri elinde bulundurana devlet deneceğini, silahlı kalkışmaya girenlere karşı direnirken aslında devlete karşı direnildiğini göz ardı etmemek gerekiyor. 15 Temmuz'da devlet – millet kaynaşmasından bahsedenler, devletin bir çeteye teslim edilmiş olduğunu kabullenmek istemeyen KANDIRILMIŞ(!) SİYASİLER VE TARAFTARLARIDIR. . 15 Temmuz kahramanları yasalıktan çıkmış silahlı güç devlete karşı direnmiş ve oylarıyla iktidara getirdiği basiretsiz hükümete devleti teslim etmişlerdir. M. BALCI

Hukuk Toplumu/Hukuk Devleti

Bilgi toplumunun, bilginin en üst seviyede kitlelere ulaştırılabildiği bir toplum yapısını ifade ettiğini tespit etmiştik. Bilginin ulaştırılabileceği zemin ise, her türlü teknolojik imkânın kullanılabilirdiği, bu imkânları kullanmanın en temel hak olduğu bilincine varmış, bunun kurallarını en akılcı bir biçimde belirlemiş toplum olabilecektir. Herkesin kolayca ulaşabileceği hukuk kuralları, fitrata ve evrensel⁷ değerlere aykırı olmayan ve etkili bir biçimde herkese eşit uygulanabilen bir hukuk düzeni, ancak bu düzenin gerektirdiği tüm koşulları öngörebilen bir toplum içinde gerçekleştirilebilir. Böyle bir toplumda hukuk, **'karmaşksız', 'uyulabilen' ve 'etkili'**dir. İşte bu topluma **'hukuk toplumu'** adı verilebilir.

Bilhassa son yıllarda, herkesin, iştıyakla ve defalarca üzerine vurgu yaptığı hukuk devleti de yine, yukarıda vasıflandırmaya çalıştığımız bir toplum içinde, yani hukuk toplumu içinde mümkün olabilir. Diğer bir deyişle;

- hukuka inanmış kişi veya kurumların çoğunluğunu oluşturmadığı;
- yönetimi seçilmişlere değil de, yönetme erkini gasp eden atanmışlara devreden, veya
- kimi, neden, ne surette, hangi özellikleri dolayısıyla seçmiş olduğunu bilmeden, tek kişinin iki dudağı arasına sıkışmış,
- tüm bu özellikleri dolayısıyla hukuk toplumu evresine ulaşamamış kitleler yığınının, hukuk devletine ulaşabilmesi mümkün olmayacaktır.⁸

Hukuk toplumu ve hukuk devleti, birey-toplum-devlet ilişkilerinde belirli kaidelere dayanan bir sosyal yapıyı ifade etmektedir. Bu sosyal yapı içinde, yetkilerin kullanımı yönünden **'kuvvetler ayrılığı'**, temel hak ve özgürlükler yönünden **'ilahî ve tabii hukuk ilkeleri ile evrensel değerler'**, pozitif hukuk yönünden de tarih boyunca oluşturulmuş ve bir kısmı az da olsa mevzuata yansımış **'hukukun genel ilkeleri'** önemli yer tutmaktadır. Ayrıca bu değerler ve ilkeler hukuk sistemlerinin olmazsa olmazları haline gelmiştir. Bütün bu ilkeler, ahlaki değerler üzerinde birleşmiş, her türlü bilgi gibi, hukuk bilgisini ve uygulamasını da, insan gerçeğinden hareketle sistemleştirebilen hukuk toplumu tarafından gerçekleştirilebilir. Aksi bir hal ise, bu gün içinde bulunduğumuz kargaşa ortamı demektir ki, buna hukuk toplumu denemeyeceği gibi, bu toplumun kurallarını belirleyen, hukuk düzeni kuran aygıtta da hukuk devleti denemeyecektir.

---

⁷ Burada "evrensel" ve "küresel" kavramlarına açıklık getirmek gereklidir. **"Evrensel değerler:** Bir çıkış yeri bilinmeyen, dolayısıyla birilerine aidiyeti bulunmayan, insanlığın ortak değerleridir. **Küresel değerler:** Birilerinin etiketini taşıyan değerlerdir. **Küresellik:** Birilerine ait değerlerin yer küresi boyutunda yaygınlaşmasıdır.(...) Küresel değerler, başkası bundan ne derece yararlanırsa yararlınsın sahibinin çıkarını taşır, öncelikle onun düzeninin işlerliğini sağlar. Söz gelimi bir Batı değeri olarak demokrasi ....". Bkz: Mustafa AYDIN, *Yoğunluğu Azaltılmış İslâm*.

⁸ "Hukuk Devleti konusunda söylenmesi gereken asıl husus, tüm bu anayasal ilke, kurum ve güvencelerin bilinçli hukukçular ve yurttaşların bulunmadığı toplumlarda hiç bir anlam ifade etmeyeceğidir." Bkz.: İl Han ÖZAY, *Devlet İdarî Rejim ve Yargısal Korunma*, s. 42.

O halde, İletişim toplumu, bilgi toplumu, hukuk toplumu ve hukuk devleti sürecinde teorik ve pratik olarak bu süreci yürütmede olmazsa olmaz kavramlar üzerinde durmak gerekiyor. Bu kavramları “HAK ADALET ÖZGÜRLÜK MEŞRUIYET Kavramsal Analiz”⁹ başlıklı Tebliğimizde açıklamaya çalıştığımızdan tekrar etmeyeceğiz. Ancak bu bölümü okurken, mutlaka hukukun temel kavramları olarak hak – adalet – özgürlük – meşruiyet kavramlarını ve açılımlarını unutmamak, tekrar gözden geçirmek gerektiğine inanıyorum.^(*) Zira İnsanlar **düşünce** ve **eylem** planında farklı özellikler gösterirler ve farklı amaçlara yönelebilirler. Bu farklılıklar, insanların yöneldiği bazı *‘ide’*lerle, sosyal hayatta olup bitenlerin *“farklılığını”*, hatta *“çelişikliğini”* de ortaya koyar. Örneğin, adalet idesi, sosyal ihtiyaçlara ve toplumda yararlı görülebilen her olguya aynen tekabül etmeyebilir. Toplumda pratik ihtiyaçlardan kaynaklanan sorunlara bulunan çözümler, adalet idesine ters düşebilir. Dolayısıyla insanın bu ilişkileri ve sonuçlarını düzenleme ihtiyacı, bu ilişkileri biçimlendirme ve bu ilişkilere görünür ve algılanabilir bir düzen vermeyi hedefleyen *“normları”* da ortaya çıkarmıştır. Bu normlara da ancak temel kavramlar üzerinden ulaşabilmek mümkündür.

İçinde yaşadığımız topluma vaziyet eden devleti de bu normlar üzerinden değerlendirme zorunluluğumuz vardır. Bu normlar, otoritenin oluşturduğu ve dayattığı değil, evrensel ve ilahi yasalardır. Evrensel ve ilahi yasalara dayanmadan oluşturulmuş bir siyasa ve hukuk sistemi, keyfilikten kurtulamayacaktır ki bunun adına hikmet-i hükümet demektediriz.

*"Hukuk devleti" aslında hukuki değil, aynen "hikmet-i hükümet" gibi, siyasi bir meseledir. Başka bir anlatımla, "hukuk devleti" sos yo-politik sistemin yapı ve işleyiş bakımından hangi esaslara dayanması gerektiğiyle ilgili siyasi bir idealdir. Bu idealin özünü de, devletin meşruluğunu kendisinin bir güç organizasyonu olarak var olmasından değil, üstün bir hukukilik anlayışından, "hukuk" denmeyi hak eden evrensel bir normlar manzumesinden alması gereği oluşturmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak hukuk devleti, devletin hukukla bağlanması ve hukukla yetkilendirildiği ölçüde ve çerçevede faaliyette bulunabilmesi; ayrıca kaba kuvvet ve keyfilik yerine önceden belli edilmiş, herkes için geçerli kuralların, yani "hikmet-i hükümet" yerine hukukun egemen olması demektir. Söyle de denebilir: Hukuk devleti anlayışına göre, **hukuk yoksa devlet de yoktur**; hukukun olmadığı yerde var olan sırf bir örgütlü şiddettir.”¹⁰*

Yukarıda hukukun, “karmaşiksiz”, “uyulabilen” ve “etkili” olması gerektiğini vurgulamıştık. Gerçekten de bu üç unsur *“hukuk güvenliği”* nin olmazsa olmazıdır. Hukuk güvenliğini sağlayamayan

⁹ M.BALCI, <http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/3.pdf>

^(*) Esasen, tüm tebliğlerimizde Hak – Adalet – Özgürlük – Meşruiyet kavramları üzerinde analizlerimiz, açıklamalarımız bulunmaktadır. Hukuk kavramları olmaksızın hukuku anlatabilmek, adalete yöneltebilmek mümkün değildir. Tebliğlerimizde tekrardan kaçınmak için sadece atıf yapmakla yetinmekteyiz. Ancak okuyucu bu kavramlara her defasında müracaat edip, bilgisini tazelemelidir. M. BALCI

¹⁰ Mustafa ERDOĞAN, *Hikmet-i Hükümet*, http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/Erdogan/me_hikmetihukümet.htm
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/831.pdf>

devlete hukuk devleti denemeyeceği gibi, hukuk güvenliğine ulaşamamış topluma da hukuk toplumu denemez. Hukuk güvenliği hukuk devletinin en önemli temellerindedir.

*“ Hukuk devleti sadece kendini hukukla kayıtlayan devlet demek değildir, o aynı zamanda kişilere **hukuk güvenliği** sağlayan devlet anlamına da gelir. Yine hukuk devleti, hukukun, hukuk uygulamasının ve tüm devlet faaliyetlerinin eşitlik ilkesini gözetmesini, kişiler arasında keyfi olarak -bu arada dünya görüşüne ve hayat tarzına göre- ayırım yapılmamasını zorunlu kılar. Hukuk devleti, onları ister "insan" (insan hakları), ister "kişi" (medeni haklar/hukuk), isterse "vatandaş" olarak (siyasi haklar) muhatap alsın, her durumda bireylere eşit muamele etme yükümlülüğü altında olan devlet demektir.*

Nihayet hukuk devletindeki "hukuk" herhangi bir hukuk değildir. Başka bir anlatımla hukuk devleti ile "kanun devleti" veya "mevzuat devleti"nin anlamları birbirinden tamamen farklıdır. Eğer öyle olmasaydı, Nazi Almanyası'nı, Stalin Rusya'sını ve 12 Eylül Rejimini de hukuk devleti olarak nitelemek gerekirdi. Hukuk devleti, tam tersine, hukuku evrensel normlara uygun olan ve bu anlamdaki hukuk çerçevesinde hareket eden devlet anlamına gelir. Evrensel anlamda hukuk ise uygar ve barışçı bir toplumsal var-oluşun temeli olan eşitlik, adalet ve insan haklarına dayanan bir normlar sistemini ifade eder.”¹¹

Sonuç:

Mithat Sancar'ın da dediği gibi, hukuk devleti, devlet kudretinin hukukla bağlanması ve sınırlandırılması fikrinden yola çıkarak, insan onurunu, hak ve özgürlüklerini temel alır.¹² İnsan onuru, hak ve özgürlükler insanların bireysel ve toplumsal sorumluluklarını da içeren bir olgudur. *İnsanlık onuru ertelemeyi kabul etmez* düşüncesinden yola çıkarak, devletin hukuk toplumu iradesiyle oluşturulması, değilse bile hukuk toplumu iradesiyle hizaya getirilmesi hukuka inanmış her ferdin üzerine vazifedir. Ancak böylesi onurlu bir görev için öncelikle fertler ve kurumlar arasında sağlıklı bir iletişim ve bilgilendirme mekanizmalarının işler ve akıcı tutulması elzemdir. İletişim toplumu olmaya hak kazanmış toplum kendi içinde bilgiyi yaygınlaştırır, dolayısıyla hukuku da yaygınlaştırır. Hukukun yaygınlaştığı toplum hukuk toplumu olmayı hak eder. Hukuk toplumunun oluşturduğu veya içinde yaşadığı devletin adı Hukuk Devletidir. Bu inançla Müslüman Hukukçu Bilinci oluşturmak gerektiğini, ancak böyle bir ihtiyaç ve çalışma ile hedefe varılabileceğini söylemeye çalışıyoruz.

---

¹¹ Mustafa ERDOĞAN; a.g.m.

¹² Mithat SANCAR, a.g.m.

Kaynakça

İl Han ÖZAY, DEVLET İDARÎ REJİM VE YARGISAL KORUNMA. Filiz Kitabevi, İst. 1986

<http://www.gelecek.gen.tr/sayi14/hukukdevletinekarsi.htm>

M. BALCI, *Hukuk Mantığı*, BİRİKİMLER –I-

<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerI/83.pdf>

Mithat SANCAR, *Hukuk Devletine Karşı Devlet Aklı*,

<http://www.gelecek.gen.tr/sayi14/hukukdevletinekarsi.htm>

Mustafa AYDIN, *Yoğunluğu Azaltılmış İslâm*. Umran Dergisi, Mart-115/2004

Mustafa ERDOĞAN, *Hikmet-i Hükümet*, http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/Erdogan/me_hikmetihukmet.htm

<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/831.pdf>